

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Советэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 85 (8785)
АПРЕЛИИ
10
СУББОТО
1954 он

Сэв 20 мүнгэ.

МУНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

ТҮРЭЛ ОРОН ДОТОРНАЙ (1-дэх июур).
ПОЛЕВОЙ ХҮДЭЛМЭРИНҮҮДЫЕ ҮРГЭНӨӨР ЯБУУЛАЯ! (1-дэх июур).
МАРКСИСТКО-ЛЕНИНСКЭ ФИЛОСОФИ ШУДАЛАН ҮЗЭШЭДТЭ ТҮҮАЛАМЖА. В. Николаев. — Обществн материальна ажабайдалай условинууд (2-дах июур).
С. Миронова. — Хооһон үгэ зугаа үргэлжэлһөөр (3-дах июур).
М. Николаев. — Сахарна свёкло тарилгада бэлдхэл (3-дах июур).
И. Базаров. — Библиотекинүүд муугаар хүдэлмэрилнэ (3-дах июур).

Цокто Номтоев. — Жэжигэрэй эхиндэ (3-дах июур).
ШАТАР (4-дах июур).
Нүхэр А. И Микоян ГДР-эй Арадай палатын президиумдэ оробо (4-дах июур).
Хитадай арадай түлөөлгүшэдэй нотагай суглаануудта хунгалта (4-дах июур).
Вьетнамска арадай ажалай амжалтанууд (4-дах июур).
Азида США-гэй ябуулдаг политике индонезийскэ хэблэл буруушаана (4-дах июур).

Хэблэлдэ дайшалхы, принципиальна ёноной шүүмжэлэл дэлгэрүүлхын түлөө

Шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлэл дэлгэрүүлхэ партиин арга мүүдэ дунда хэблэл элité түүлээнэ. Коммунизм байгуулгын советскэ обществн дашал-гүргүүдэлг олонинын айхаб-сэ дүй дуршалье согсолон, бүрэн шэблэл хадаа партийна, советскэ ажадын организацинуудай хүндэ дутагдалнуудые шүүмжэлэл, өөрыгөө шүүмжэлэл ба долоо ороһон шүүмжэлэл үргэнөөр ябуулаха ябадалда туһална.

КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска болюм-феральско-мартовска Пленум-эй эригтэнүүдэй ёһоор партиин организацинуудай хүдэлмэрин хэрэгшэ шэблэл табигдажа байһан материалнууд нүүлэй үелэ гашуудыг хуудаллануудта холдоо олодог, хуудэ ажажые канцеляр-албан хоёртоор хүтэлбэрилдэг шүүмжэлэлдэг боложо болно.

Ажлын ба культура байгуулалтын дундануудтай хэблэлэй организацинууд эрид хурсаар, принципнаар тэмсэвэгүй гэжэ дүй харуула.

Советскэ Чувашскэ газетн горьтон дутагдалнууд ба алдуунууд материал бахан «Правда» газетн толилогдоһон байгаа. Манай газетн харша, уншагдай шүүмжэлэл сигналнууды тоологгүй, тэсэ албан хоёргоор хандадаг эдэ газетн редакция бинэ Республиканска организацин хүтэлбэрилгүшэдэй муудал-мангил гэжэ айгад, газетн редактор нүхэр Карташов тэдэн шүүмжэлхы материалнуудые гаргахагүй гэжэ оролдодог.

Советскэ Чувашскэ газетн хүдэри тухай асуудалые зүбшэн хуудэ, КПСС-эй ЦК холбол газетн хангалтагүйгөөр хүтэлбэрлэгдэ манай партиин Чувашска обком, редакциян хүдэлмэрие харуулаха, промышленностие ба өөрыгөө хүтэлбэрлэхэ талаар коммунист партийна, советскэ болон өөрыгөө организацинуудай ёһоо буулгадай дутагдалнууды шүүмжэлэл тула бодото, принципна шүүмжэлэл газетн хуудалнуудта дэлгэрүүлхэ хэмжээнүүдые гаргажэ энэ обкомдо дурадхаһан.

Коммунистскэ байгуулалтын ажил байн дүй дуршалье согсолонгын улам ургажа байгаа үеэс эдэбхи хэблэлэй элité толоо баримтанууд дээрээ хэблэлэ, шэнэ, түрүү юумые нэбтэ-тэвэл түлөө тэмсэхэ, албан хоёрго, шүүмжэлэл үзэл бодол ба манайлан, ургажа зорилдоггүй ажал хайра гамгүйгөөр тэмсэхэ манай хэблэлэй шухалын шүүмжэлэл тула бодото, принципна шүүмжэлэл гэжэ тэрэгтэн албан хоёрго хүнүүдые, канцелярнуудые балхыса шүүмжэлэлдүүлхэ шухала.

Элдэ хоёрго абадалтай хахаса-мүүдэтэй үнзөөр, хайра гам-дээрээ революцион ёһонтой хэблэ хэжэ агуухэ Ленин газетн дээр эригдэ һэн. Хүдэлмэрилхэ материалнуудые хурсаар сэгнэхын хэрэгшэ харин мохоо була шүүмжэлэл редакцинуудай ба редакторн шүүмжэлэл бэй бэйдагын тэмсэ-шүүмжэлэл. Промышленна продукциян мууагай байһан тухайда бэйшүүдэй хүдэлмэридөө голлод гарга-хууды шүүмжэлэлгүй гэжэ «рай» гэжэ Ивановска обком газетн хэлэхын аргагүй.

Хүдэлмэрилхэ шүүмжэлэл тухайда бэлдхэл, шүүмжэлэл ёһоо байна. Гэхэ зуура, энэ асуудал үртэйэн материалнууд дээр хэнишье дайрадаг.

Политическэ ба научна эрдэм дэлгэрүүлхэ Бүхэсоюзна обществн хоёрдохи съезд дүүрбэ

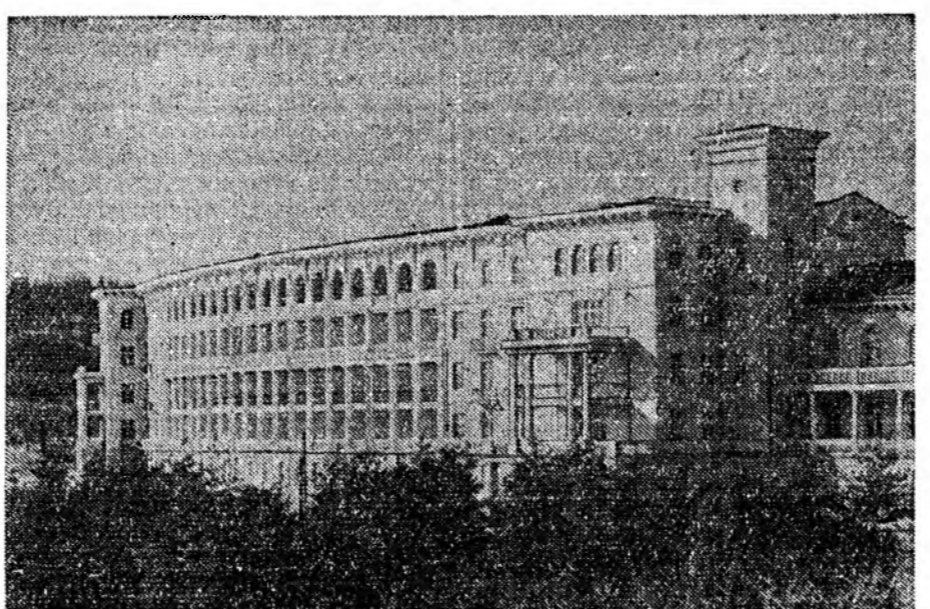
Политическэ ба научна эрдэм дэлгэрүүлхэ Бүхэсоюзна обществн хоёрдохи съезд Москвада апрелин 10-д эхлэжэ эхлэжэ байна.

Съездэ хабаадагшад КПСС-эй ЦК-да эльгээжэ амаршалгын бэшгэ баталан абаа.

Политическэ ба научна эрдэм дэлгэрүүлхэ Бүхэсоюзна обществн хоёрдохи съезд Москвада апрелин 10-д эхлэжэ эхлэжэ байна.

Политическэ ба научна эрдэм дэлгэрүүлхэ Бүхэсоюзна обществн хоёрдохи съезд Москвада апрелин 10-д эхлэжэ эхлэжэ байна.

Политическэ ба научна эрдэм дэлгэрүүлхэ Бүхэсоюзна обществн хоёрдохи съезд Москвада апрелин 10-д эхлэжэ эхлэжэ байна.

Грузинска ССР, Цхалтубода СССР-эй Зам харихсаанай министерствн санатори баригданхай. Мүнөө амаржаа түрүүлжэ эрхэ бүгд хүнүүдые хүдэлмэри абахаар бэлдхэл хэблэжэ байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Зам харихсаанай министерствн санаторин байһан. ТАСС-эй фотохронни.

Түрэл орон доторнай Хүдөөгэй механизаторнууд ажалынгаа бүтээсые дээшлүүлнэ

КОТОВСК (Одесске область), апрелин 7 (ТАСС). Котовско МТС-эй механизаторнууд москвичуудай патриотическа үүсхэлы халуунаар дэмжэ. Ажалай бүтээсые саашадан дээшлүүлхэ тухай асуудал тракторна бригаданууд болон мастерскойнууд хуудууд зүбшэн хэлсэдэ. Машина паркн үйлдбэрин бүтээсые нэгэ халам — хоёр дахин дээшлүүлхэ, хуудэ ажадын хүдэлмэринүүд хэзэ болзосые хороохо ябадал туйлаха, зөөлэн халадгын гектарай элдүүлгын өөрын үнэ химларуулха арга боломжо олгохо шэнэ резервүүд олодо.

Тимэ резервүүдэй нэгэниин юуб гэхэдэ, үдэрэй турша со трактористнуудай хоёр халаан соо хүдэлмэрилжэ болоно. Сахарна свёклы элдүүлгэ дээр ажалай нимэ эмхидхэлгэ хэрлэгдэн Социалистическэ Ажалай Геройнууд Н. Касья-

ненко, Ф. Козаченко гэгшэдэй тракторна бригаданууд үнгэрэгшэ жэлдэ машинануудай үдэрэй бүтээсые 35-40 процентээр дээшлүүлээ. Хоёр халаан соо хүдэлмэрилжэ энэ хабар наран сэгсэ тарилга дээр түрүүшынхэ хэрлэгдэбэ. Сеялкэ бүхэн 12 гектар нормын орондо үдэр бүри 18 ба 18-аа дээш гектар тарья. Турн лэ нимэрхүү график кукуруза тарилга дээр хэрлэгдэхэ байна. Кукурузын талмай нилээд ехэ болохо юм.

Машинануудай хүсые хайнаар ашаглахын түлөө тэмсэл ябуулагдажа байна. МТС-үүдэй мастерскойнуудта хүсэл хүрэхэ сепүүд бэлдхэдэ, тиим сепүүд рьд хоорондын элдүүлгэ хэлгэдэ нэгэн доро хоёр культиватор шэрэхэ арга боломжо тракторнуудта олгохо юм. Иймэ агрегатуудаар хоёр халаан соо үдэр бүри 50 гектартаа доошо бэшэ элдүүлжэ болохо байна.

ХИХ зуунай һүүл багаар ба ХХ зуунай эхин багаар Сормовтохи революционо хүдэлмэрилхэ хөгжөлгө харуулан экспонатнууд ехэ һуури эзлэнэ. Революцион урда тээхи Россияда үйлдбэрин хуудэ условеин ба хатуу шөрүүн дарлалты харуулан хүдэлмэрилхэд ажалай эмхидхэлгэ ба тоосоной кижжэнууд экспонатнууд дунда бин. Сормовскэ элитэ революционер П. Заломовой комнато соохи байдалые музейн он альяар харуулаа. 1905 оной декабрьска ээбсэгтэ восстанида хабаадаһан Сормовскэ дайшалхы дружинын гшүүдэй фотографинууд стенднуудтэ табиданхай.

Научна экспедицинуудэй материалнууд музейн гол экспозицида орохо юм. (ТАСС).

Түүхын гүрэнэй музейн научна экспедицинууд

Түүхын гүрэнэй музейн эрдэмтэдэй советэй сесси апрелин 6-да дүүрбэб. Тэрэ сесси хадаа 1953 оной турша соо историко-бытовой экспедицинуудэй хүдэлмэрин дүгүүдые зүбшэн хэлсэхэн байгаа. Таджикска болон Узбекска ССР-тэ, Рязанска областин районнуудта, Коломнодо, «Красное Сормово» гэжэ заводто, Горькидо ошонойнгоо дунгууд тухай элдүүлгүүдые музейн научна сотруднигууд эбэ.

Экспедицинуудэй асарһан шэнэ экспонатнуудай выставка сессин хүдэлмэрин үдэрнүүдтэ музейн залнуудта эмхидхэгдэб. Выставкан материалнууд революцион урда тээхи үедэ Рязанска областин тарьяндай ба Коломенско заводой хүдэлмэриншэдэй ажал хүдэлмэрие ба байра байдалые харуула.

Москвада клиническэ городок баригданхай

СССР-эй Медицинскэ наукануудай академин президиум Москвада клиническэ городок бариха гэхэн шийдхэбэри гаргаба. Олон дахар гэрнүүд баригахаар хараалагдана. Шэнэ аппаратнуудаар гүхээрэгдэһэн олон тоото научно-шэжэлэлгын медицинскэ институтууд, клиникүүд, лабораторинууд, научна кабинетүүд тэрэ городок соо байрлахы байна.

Центральна корпусонь п.а.и.к.и.н.к.э, үбшэнтэниие уридшалан үзэдг газар, аптекэ, конференц-зал, медицинскэ сестрануудай нургуули ба бу-

Полевой хүдэлмэринүүдые үргэнөөр ябуулая!

Түрүү МТС-һээ жэшээ абаха

КУДАРА-СОМОН (Телефоноор абаба). Кударын аймагай Ехэ-Кударын МТС газарай гэхэдэй сасуу хабарай полевой хүдэлмэрие үргэн далайсатайгаар ябуулажа захалаа һэн. Мүнөө МТС-эй харьяата колхозуудта эртын борнойлго дүүрээ. Эндэхн «Путь Октября» колхоздо эртын борнойлгын хажуугаар бэшэ газар хахалалга апрелин 5-да эхилээд, мүнөө 30 гаран гектар хахалагдаа. Маленково нэрэмжэтэ колхоздо полевой хүдэлмэри мүн лэ үргэн далайсатайгаар ябуулагдажа байна. Эндэ эртын борнойлго хэзэ түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Нүхэр Кондеечкинэй хүтэлбэрилдэг тракторна бригадинхид газарай хүрлэгдэ шиг нойто барихын тулада эртын борнойлго хэзэ түсэбөө агротехническэ эрхим болзото хэжэ дүүргэдэ, 13 гектарта лүшиин хэзэ, 10 гектар шэнэ ба боро газар эрхим шанартайгаар хахалаад байна.

Ехэ-Кударын МТС-эй харьяата колхозуудта хабарай полевой хүдэлмэри үдэр эрхэ бүри үргэдэжэ, механизаторнууд ба колхозникуудай дунда социалистическэ мурьсөөн дэлгэжэ байна.

Гэхэ зуура, энэ МТС-тэй мурьсэлгэ Ханнигадайн МТС хабарай полевой хүдэлмэрие бэлдхэл мучтайгаар, эмхигүйгөөр захалха. МТС-эй хашаа соо хэдэн трактор, машинанууд захиабарлагдажа дүүргэгдэжэ хэбтэнэ, тракторна хэдэн бригада эртын борнойлго түшөө хэжэ эхилээдүй. Олхон тракторнууд муугаар захиабарлагдаһан дээрээ түрүүшын үдэрөө эблэнэ, зогсоно. Тарянажал эхэтэй Ранжуровой нэрэмжэтэ колхоздо 4 трактор хүдэлмэрилжэ байбашье, оролдоо 200 гектарта эртын борнойлго хэзэ.

Ханнигадайн МТС хабарай полевой хүдэлмэрин агротехническэ һайн болзорнуудые үнгэрэгжэ байна. МТС-эй директорэй уялгы саг зуура дүүргэжэ байгаа нүхэр Назаров, МТС-эй зонодохи айкомой секретар нүхэр Пашин гэшдэ полевой хүдэлмэрие шамдүүлха тушаа зохино хэмжээ абангүй.

А. Громова.

Механизаторнууд найнаар хүдэлнэ

КЯХТА (Телефоноор абаба). Кяхтын МТС-эй нүхэр Бановой хүтэлбэрилдэг тракторна бригадын механизаторнууд «Красное знамя» колхозой полинуудта шиг нойто бариха зорилгоор пар ба намарай парай эртын борнойлго эмхитэйгээр үнгэрэгбэ. Механизаторнууд Цыбинов, Дансарунов гэшдэ тарилгын урда тээхи полевой хүдэлмэри дээр үндэ бүтээсэ туйлана.

Нүхэр Дашивай хүтэлбэрилдэг тракторна бригадын трактористууд Лениней нэрэмжэтэ колхоздо түрүүшын арбаад гектар шэнэ газар хахалаа.

Тэрэһэлэн Пограничча МТС-эй трактористнууд Зарубин, Лазарев, Рахматулин, Сушилов гэшдэ Ульянохой, Калининэй нэрэмжэтэ колхозуудта хабарай эртын полевой хүдэлмэри хэжэ зуураа, ажалай эрхим жэшээ харуула.

Н. Гармажапов.

Мини уялга—800 гектар

«Орон дотор орообо таржа үйлдбэрилгые саашадан ехэ болгохо тухай, шэнэ ба боро газарнуудые ашаглаха тухай» партиин Центральна Комитетэй Пленумэй тогтоолые манай МТС-эй коллектив ехэ байртайгаар угтаба. Механизаторнууд Пленумэй тогтоолой харуула улам эршэмтэйгээр ажаллаха, шэнэ ба боро газарнуудые ашагладалдаа өөһдүннөө хубитые оруулаха тухайгаа мэдүүлнэ.

Шэнэ ба боро газар ашаглаад байхад тарянай ургасын валовой суглуулгы 2-3 дахин ехэ болгохобди. Жэшэе, үнгэрэгшэ жэлдэ «Заветы Ильича» колхоздо манай тракторна бригада ажаллаха зуура, 100 га шэнэ газар элдүүлжэ, зелёнко тариан байгаа. Тингэжэ нэгэ гектарта дунда жэшээгээр хоёрд центнер ургаса абаа һэн. Нёлдоно шөө 24 гектар шэнэ газар элдүүлжэ, мүнөө жэлэй тарилгада бэлдхэн байгааби. Шэнэ ба боро газарнуудые «Заветы Ильича» колхоз жэшээ жэлдэ элдүүлжэ, тарянайнгаа талмай нилээд үргэдхэ. Энээнэй ашаар һүүлэй 2-3 жэлэй туршада га бүрин 10—12—15 центнер ургаса хурядаг болонхой.

Партиин ЦК-гэй Пленумэй тогтоолдо харюу болгон, мүнөө жэлдэ шөө 100 гектартаа бага бэшэ шэнэ ба боро газарнуудые элдүүлжэ гэжэ колхозой правленийэй зүбшэн байнаби.

Тарянайн үндэр ургаса хуряаха хэрэгтэ механизаторнууд горьтойгон үүрэг дүүргэдэ. Хэрбээ механизаторнуудай колхозно тарьяшад-тай хамта эмхитэйгээр, оролдосо-тойгоор ажаллаха, хабарай тарилгы һайн шанартайгаар, богонихон болзор соо үнгэрэжэ һаань, тарянайн муу бэшэ ургаса абахань лаборатрэй, Калининэй нэрэмжэтэ колхозуудта хабарай эртын полевой хүдэлмэри хэжэ зуураа, ажалай эрхим жэшээ харуула.

Убэлдөө захиабарилгын үелэ моторно уелда хүдэлбөө. Үдэрэйнгөө нормые 110—120 процент дүүргэдэг байгаа һаа, хунгалтын урда тээхи мурьсөөндэ оролсоод, хамаг түшэ шадалаа элсүүлэн, бүтээсэ эхэтэйгээр ажаллахадаа, нормодоо 130—150 процент дүүргэдэг болзо һэм.

Манай тракторна бригада мүнөө жэлдэ «Заветы Ильича» колхоздо ажаллаха юм. Би мүнөө сезондо «АТЗ» трактораар 800 гектартаа доошо бэшэ зөөлэн хахалаха хэжэ, 5 процент горючи ба толодохо материал алмахан байгааби.

Убэлдөө захиабарилгын үелэ моторно уелда хүдэлбөө. Үдэрэйнгөө нормые 110—120 процент дүүргэдэг байгаа һаа, хунгалтын урда тээхи мурьсөөндэ оролсоод, хамаг түшэ шадалаа элсүүлэн, бүтээсэ эхэтэйгээр ажаллахадаа, нормодоо 130—150 процент дүүргэдэг болзо һэм.

Манай тракторна бригада мүнөө жэлдэ «Заветы Ильича» колхоздо ажаллаха юм. Би мүнөө сезондо «АТЗ» трактораар 800 гектартаа доошо бэшэ зөөлэн хахалаха хэжэ, 5 процент горючи ба толодохо материал алмаха, шэнэ ба боро газар элдүүлжэ эршэмтэйгээр хабаа-даха уялга абад, МТС-эйнгээ түрүү тракторист Базар Бадмаевые социалистическэ мурьсөөндэ урибаб.

Н. Молонов, Бургалтайн МТС-эй тракторист.

Тарянажаллаа эрид хүгжөөхын түлөө

Түнхэнэй аймагай Кыренскэ МТС-эй харьяата Карл Маркснэй нэрэмжэтэ колхоз урда жалнуудтэ ороһото культурануудай тон бага ургаса абадаг һэн.

Оройной хүдөө ажажые саашадан хүгжөөхэ тухай КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй тогтоолой гаранайн һүүлээр Карл Маркснэй нэрэмжэтэ колхозой гшүүд оройно тарянай валовой суглуулгы дээшлүүлхэ гэжэ шийдхэнэ. Тингэжэ мүнөө жэлэй полевой хүдэлмэридэ үшөө үнгэрэгшэ намартаа хойшо эршэмтэйгээр бэлдхэ эхилһэн байгаа. Нан түрүүн севооборолдой түсэб дахин харагдажа үзэгдөөд, колхозникуудай хамтын суглаан дээр баталагдаа. Хабарай тарилгада хүсэд хүрэхэ һайн

шанартай үрлэн хаагдаһан, поли дээрэ 5000 гаран ашаа наг шэбхэ зөөгдөнэ байна.

Нүхэр Дуничаевэй хүтэлбэрилдэг тарянажалал № 3 бригада поли дээрэ наг шэбхэ шэрэхэ түсэбөө 110, үнэһэ ба шубуунай аргал суглуулха түсэбөө 100 процент дүүргээ. Энэ бригада колхозой правленийн, партиин эхин организацина дамжуулгын Улан тут бариха ябан. Бригадын гшүүд Бургитаров, Аюшоева, Дуничаева, Дамшаева, Хохочева болон бусад поли дээрэ наг шэбхэ шэрэхэ даалгабаряа үдэр бүри 100—150 процент дүүргэнэ.

Хүдөө ажажын машина эмсэгүүд захандаа. Үбэн колхозникууд Д. Талданов, Б. Дуничаев гэшдэ коммуон тоногуудые хайнаар заһана.

С. Тапхаев.

Марксистско-ленинскэ философи шудалан үзэгшэдтэ тухаламжа

Обществын материальна ажабайдалай услувинууд

Түүхын, обществен хүгжэлэд объектнэ хуули ёһонууде ималта зүбөөр, материалистикээр ойлуулдаг историческа материализм хадаа дэлхэй революционн ёһоор шэндэ хэн хубилгахын түлөө, коммунизмын илан мандахын түлөө тэмсэлдэнь хүдэлмэришэн ангин хүсэн түгэлдэр идэйг эбсэг болно.

Обществын хүгжэлтэ хадаа хуули-та ёһоор заатагүй болохо түүхэтэ процесс мүн гэжэ Маркс, Энгельс диалектическэ материализмын заабаринууде нитын байдалда зохицуулан хэрэглэжэ зуура, эгээн түрүүшээр харуулаа ёһн. Хүнүүдэй байдале ухаан болод тордохойдоггүй, харин тэдэйг ухаан болос нитын байдал тордохойдог юм. Философин гол асуудалье нитын ажабайдал тухаа хэрэглэн шиндхэд энэ марксистска шиндхэбэри хадаа түүхэ материалистикээр ойлохо бүхн ябадалай ёһн зүйлнэ болно.

Обществын материальна ажабайдал хүнүүдэй ухаан бололоо, хүсэл зоригтоо дудлдангүй байдаг объектнэ үнэн бодото байдал мүн. харин энэ объектнэ бодот байдал обществен дувонно ажабайдале толион харуулдаг гэжэ историческа материализм хурган. Нитын байгууламжын мүн тэрэшлэн идэйнуудэй, теориинуудай, политическэ үзэл бодолнуудай, эмхи зургаануудай уда шэньжэ эсэсэй эсэстэ тордохойдог обществен хүгжэлтын шиндхэхи хүсонинын обществен материальна ажабайдалай услови болно.

«Обществын материальна ажабайдалай условинууд» гээн ойгомжодо марксизм-ленинизм эдэнине хабаадуула гэдэ: 1) Географическа байдал, т. х. хүние тойроод байдаг байгаали; 2) хүн зоной тоо, ажаһуудга хүнүүдэй олон үсөөнэй хэмжээн; 3) материальна баялгууде үйлдэбэрлэх арга.

Тимэжэ нитын байгуулалтын уда шэньжэе шиндхэхи түлөө үзүүлдэг, нитын нэгэ байгууламжаа нүгөөдэдэ оролты тордохойдог гол хүсонинын обществен материальна ажабайдалай условинуудай системэ дотор юуб гэхэдэ, хүнүүдэй ажаиндархада шухала материальна баялгууде үйлдэбэрлэдг арга болоно.

Обществын түүхэ хадаа нэн түрүүндэ нитын үйлдэбэрлэгын хүгжэлтын түүхэ, материальна баялгууде үйлдэбэрлэгшэдэй, ажабайдалай бүхн шухала зүйлүүдэ би болгогшо, түүхэ бодото дээрэнэ зохон байгуулагша олонитэ ажалшад хуули ёһонуудаа болодоггүй, харин хүдэлмэришэдэй ажалай үрэ дүнгүүдэ буржуазни үбэршэдэг дээрэнэ, капитализмын байдаг дээрэнэ болодог.

Мальтусай тобишолоннууд юрэнхидэ эзэрхэгшэ агинуудай аша тухада, илангаяа эзэрхэгшэ эдэ агинуудай хархи эгээгшүүдэй аша тухада зориулагданхай юм. Мальтус эдэ агинуудай аша тухада науке хазагайруула гэжэ мальтузианстын хархи уг улхы элишлэн, Маркс бэшеэ ёһн. Бодото дээрэ үйлдэбэрлэгын хүсүүд ба нитын баялгын хүн зонхоо түргөнөөр ургадаг байха юм. Ажалшад үлэхсэлэн, зоболонгой шалтаганнин байгаалин хуули ёһонуудаа болодоггүй, харин хүдэлмэришэдэй ажалай үрэ дүнгүүдэ буржуазни үбэршэдэг дээрэнэ, капитализмын байдаг дээрэнэ болодог.

Мүнөө үедэ хүн зондо тон харша Мальтусай «теорие» американска империалистикэ буржуазин идеологуд али болохоор найшаан магтанна. Энэ теорин ашаа американска неомальтузианстууд — монополистуудай хүлхэншэд (Фогт, Кук, Пендселл) ба тэдэнэй англиска нэгэн наналтад —Энсти, Ноуэз болон бусад— ажалгүйдлгын, үлэхсэлэн зоболонгой, үгэрлэ ядаралтай түлөө харюусалгые хүдэлмэришэдэ тохонэ оролдон, эдэ бүхн зоболонгуд хүн зоной хэтерхн хээр олошорлон дээрэнэ болоно гэжэ батална.

Американска хархи социолог Фогт гэгшэ 1948 ондо хэлбэлдэн «Аба-рагдаха зам» гэжэ ном соого байгаалин ресурснууд бага байна, харин хүнүүд хэтерхн түргөнөөр олошорно гэжэ мэдүүлнэ. 145 миллион американскадуудай 45 миллионин үчү байна гэжэ Фогт батална. Тэрэнэй ханаһан ёһоор, мүн Европынхн хүн зон хэтерхн олон хэбэртэй юм. Европынхн ороннуудай нацио-

нална бээ дааха байдалаа арасаха ябдале эрихэнэ гадна, Фогт хада тэдэ ороннуудта үчүүлэхэ туһаламжын нэгэн услови болгохо хүнүүдэй түржэ олошоролгы хазаарлаха ба эхэнэртүүдэе искусствени аргаар үржүү болхо эрилтэ табихан байха юм. Фогт ба тэрэнэй номо орошолы бэшэнэ американска мэдэжэ атомич Барух гэгшэ дэйн сэргэе, үбшэн тахалы хүн зоной үсөөрүүлэгдэхэ эгээн шухала ба үнэтэ арга гэжэ тоолоно.

Марксизм-ленинизм болбол мальтузианска «теориудай» хархи бүтүүлиг уг улхы элишлэн харуула. Тэдэ теоринууд буржуазна идеологын доройтон унаһанине гэршэлтэ. Хүдэлмэришэн ангин, олонитэ ажалшад зободо хашалан зоболонгой бодото шалтаганнин капиталистикэ системэ өөрөө болно, олонитэ эдэ зоние бүлэг монополистуудай зүгнөө хайра гамгүйгөөр мүлжэдэ ябадал болно. Тэдэ монополистууд ажалшад тоножо, эгээн эгэ ашаг олодо байна.

Статистикын харуулдаг ёһоор, мүнөөнэй үйлдэбэрлэгын хүсүүдэ зүбөөр, найвар хэрэглэе наа, 8—11 миллиард хүн, тордохойлон хэлбэл дэлхэй бумбэрсэг дээрэ мүнөө ажаһуудга хүнүүдэ хэлэ дахин олон хүн зон ядаралгүйгөөр ажаһуужа шалаха юм.

Хүн зоной ургалтан нитын байгуулалтын шэньжэе дудлгадаг олон гэдэг историческа материализмын заабарин Советскэ Союзай ба арадай демократин ороннуудай түүхын дүй дүршэл эли тодоор гэршэлэн харуула. Олонитэ ажалшадэ ядуу ба хашалантай байдалда оруулан, капитализм болбол хүн зоной ургалты хазаарладаг. ажалша хүнэй амидаран оршохо таатай условине ханадаг байна. Социализм хада бүхн обществен ходоодо ургажа байдаг материальна, культурна эрилтүүдэе улам улам хээр ханагахатаа хамта, хүн зоной эришэмтэй түргэнөөр нэмэхэ зохид эрхэ байдал ёһоон.

Хүн зоной ургалтан обществен хүгжэлэдэ тордохойлхн нүлөөтэй байдаггүй, харин тус хүгжэлтые түргэждэжэ гү, али удааруужа болохо гэжэ марксизм-ленинизм заана. Тин хүн зоной ургалтан нитын байгуулалтын шэньжэе, нитын нэгэ байгууламжаа нүгөөдэдэ дамжэн орлоты тордохойлдог гол шухала хүсн гэжэ харгдаха ёһогүй.

Материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэдг арга

Ажамидаралай хэрэгсэлүүдэе оложо абаха арга, обществен ажабайха ба хүгжэхын тулада шухала материальна зүйлүүдэе үйлдэбэрлэдг арга хадаа нитын байгуулалтын шэньжэе, нэгэ байгууламжаа нүгөөдэдэ дамжаа обществен хүгжэлтые тордохойлдог, обществен материальна ажабайдалай эрхэ хүсэлүүдэй системэдэхэ гол шухала хүсэн болоно. Хүнүүд политика, наука, искусство, философи эрихлэхэнэ түрүүн эдикх, ууха, хубсала юэмэтай, гэр байрайтэй, түлишэтэй болохо ёһотой юм. Гэхэ зуура ажамидаралай эдэ шухала зүйлүүдтэй байхын тулада, тэдэни үйлдэбэрлэх хэтергтэй. Байгаали тэдэни бэлэн болонхойгоор хүндэ үгдэлгүй. Үйлдэбэри, ажал гэгшэманн хүнүүдэй ажамидаралтын шиндхэхи условин, хэтэ заяанай, зайлашагшай шухала зүйл мүн: энэгүйгөөр хүнүүдэй ба байгаалин хоорондох харилсаан бэлүүлэгдэхгүй, ондоогоор хэлбэл —хүнэй ажамидарал бин байхагүй ёһн гэжэ Маркс зааһан юм.

Обществын ажабайлдаа шухала материальна зүйлүүдэе үйлдэбэрлэдг арга хадаа үйлдэбэрлэгын зэбсэгүүдтэй байха, тэдэ зэбсэгүүдэе бүтээжэ ба ашаглажа шалаха хэрэгтэй. Үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэе бүтээдг ба ажамидарха хэрэгсэлүүдэе оложо абахын тула тэдэни ашагладаг болоһон ушарнаа хүнүүд адууһан түрэлтэнэй аймагна илгарһан юм. Материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэдг, хүнэй эдэг ажал обществен ажабайха ба хүгжэхэдэ ималта шухала зүйл болоно.

Материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэдг арга хоорондоо таһнарашагүй холбоотой хоёр талаатай —үйлдэбэрлэгын хүсэн ба үйлдэбэрлэдг харилсаанууд гэдэг талануудтай юм гэжэ марксизм-ленинизм заана.

Материальна шухала зүйлүүдэе бүтээлгэдэ туһалдаг үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэе бүтээдг үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэе хүдэлгэн ашагладаг ба үйлдэбэрлэн ямар нэгэн дүй дүршэл, ажал хэтэ дадал олоһоной ашаар материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэдг ябадал бэлүүлэдг хүнүүд — обществен үйлдэбэрлэгын хүсүүдэнь болоно. Үйлдэбэрлэгын хүсүүдэе гансал техникэдэ, үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэе хашаатэй гэжэ тоолоод, обществен шухала үйлдэбэрлэгын хүснэй—хүнүүдэй үргыге арасхан вульгарна материалистуудай хараа бололые марксизм эрид шууд буруушаана. Үйлдэбэрлэдг хэрэгшэдэгүй байһан

Советскэ Союзай байдал тэд ондоо. Советскэ гүрэн социализмын экономическа гол хуули ёһонтой зохицуулан, шэнэ, дэдэ зэргин техникэ хүсэн түгэлдээр хүгжөөжэ ябадал эмхидхэдг, тэрэнэй үндэһөөр социалистикэ үйлдэбэрлэн ургалта ба нарижан найжаралга хангадагга, хүдэлмэришэд болон таряашадэй ажалын бүхн хэмжэегээр хүнүгэхэдгэдэ, Техническэ бадаралгын политика бэлдүүлэн, Советскэ гүрэмнай үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэе ямар шэгэлтэйгээр найжаруулаха ба хубилгах шухалаб гэжэ тордохойлоно. Советскэ гүрэн научно-шэнжэлгын хүдэлмэришэдэе угаа эхэ зөөрин табилдаг, науца ба урлан зохиолгын хэрэгые материальна талаарны урмашуулаха системэ бэлдүүлдэг байна. Коммунистическэ парти ба Советскэ правительство ажалша олонитын культурно-техническэ хэмжээ, политическэ ушар ёһоо мэдэлдэе, материальна хангалдые улам найжаруулаха тухайда угаа эхэ оролдог гаргадаг.

Үйлдэбэрлэгын хүсүүдэй нитын үйлдэбэрлэн нэгэ шухала талан болоно. Үйлдэбэрлэн арга хэрэгсэлэй нүгөөдэ талан материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэх үедэ хүнүүдэй хоорондоо бэлүүлэгдэдг харилсаанууд—хүнүүдэй үйлдэбэрлэдг харилсаанууд болоно. Үйлдэбэрлэн гэгшэмнай хэээе бүхэндэ, ямаршы эрхэ байдалда нитын шэньжэтэй байдаг юм гэжэ марксизм-ленинизм заана. Хүнүүд ганса нэгээрэ бэшэ, харин хамтын хүсөөр байгаалитай тэмсэдэг, материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэхын тулада байгаалине ашагладаг юм. Гэхэтэй хамта, үйлдэбэри эрхижэ үелөө хүнүүд өһөлдэн дура хүсэл-һөө дудлдахагүй, үйлдэбэрлэн ямар нэгэн харилсаанда ородог байна.

И. В. Сталин «СССР-тахн социализмын экономическа проблеманууд» гээн зохёл соогоо ингэжэ зааһан байдаг: а) үйлдэбэрлэн хэрэгсэлүүдэе эзмдэхэ үмсын формонууд; б) тэрэ үмсын формонуудаа эшэ абадаг, үйлдэбэрлэдг олон язын социальна бүлгүүдтэй байдал ба тэдэнэй харилсаан гү, али Маркснэй хэлэһэнэй ёһоор: «ажал-ябуулагаараа хоорондоо харилсан байха ябадал»; в) тэдэннэ сүм дудлдыжа продуктууде хубаарилгын формонууд хүнүүдэй үйлдэбэрлэдг харилсаануудта хамаадаг гэжэ зааһан байха юм.

Общество дотор гол болгогон, үйлдэбэрлэн хэрэгсэлүүдэе эзмдэдг үмсын формо хадаа нитын формаци хүнэй үйлдэбэрлэдг харилсаануудай үндэһэ нуурин болодог. Үйлдэбэрлэдг харилсаануудай янза байдалын үйлдэбэрлэн хэрэгсэлүүд хэнэй эрхэ мэдэлдэ байна: бүхн обществен үмсын, гү, али бусад ноурнууде, бүлгүүдэе ба агинуудэ зэбсэгүүдэе хүдэлгэн ашагладаг ба материальна шухала зүйлүүдэе бүтээдг хүнүүд үйлдэбэрлэгын хүснэй шухала хубин болоно.

Үйлдэбэрлэгын хүснүүд элдэб хэрэгсэлүүд тухаа, материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэхын тулада ашагладаг байгаалинын хүснүүд тухаа хүнүүдэй ямараар ханадагы эрихэйлэн харуула. Обществын үйлдэбэрлэгын хүснүүдэй байдалын өһөлдөнгөө ажабайдалда шухала материальна хэрэгсэлүүдэе үйлдэбэрлэхын тула хүнүүд ямар зэбсэгүүдэе үйлдэбэрлэдг бэ гэгэн асуудалда харюу үгэнэ. Тэрэн мэдэлдэ оруульиень гэршэлнэ. Байгаалтай тэмсэжэ үйлдэбэрлэгын зэбсэгүүдэе хүнүүдэй хайшан гэдэ найжаруулагдаг, үйлдэбэрлэн дүй дүршэл ба ажал хэтэ дадала нарижуулагдаг, юрын зэбсэгүүдэе хэрэгшэдэ байханаа улам орбо нариж зэбсэгүүдтэй болодог байһиень хүн түрэлтэнэй түүхэ эли тодоор харуула. Үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэй хүгжэхэ, нарижуулагдахтай хамта, үйлдэбэрлэгын хүснүүдэй шухала нүхсэл болохо хүнүүдэе өһөдөө хубилдаг юм.

Гэхэ зуура мүлжэлгэтэ байгууламжын эрхэ байдалда, илангаяа капитализмын үедэ, техникэ хадаа ажалшадэ мүлжэхын тулада хэрэгшэдэгэдэ. Капиталистнар техникэ ямар нэгэн оһонин арга хэрэгшэдэе хүдэлмэришэнэй ажалы хүнүгэрүүд гэжэ оролодоггүй, харин хэтэрхэй эхэ ашаг оло олохы хүсэлдэ байха юм. Тимэжэе, шухала ашаг оло хангахар байхадан лэ шэнэ, оһонин машинанууде капиталууд хэрэгшэдэг. Конкуренцистуудтэ тэмсэхэ ба эд бараанайгаа монопоально сангууде хэбэрн байлгаша зорилгоор капиталистикэ монополинууд ухаан зохиёһон тон шухала зүйлүүд ба патентүүдэе худалдан абадаг, үйлдэбэрлэдг хэрэгшэһэнэй ашаггүй гэжэ болоодоо тэдэни дарадаг юм. Империалистикэ буржуазни хэтэрхэй эхэ ашаг оло олохо гэдэ, хүдэлмэришэн ангине ба бүхн ажалшадэ бүри хээр мүлжэжэ, үлэхсэлэн, ядуу байдалда оруулагдаг, олон миллион зоние ажалгүй болгодог байна.

Советскэ Союзай байдал тэд ондоо. Советскэ гүрэн социализмын экономическа гол хуули ёһонтой зохицуулан, шэнэ, дэдэ зэргин техникэ хүсэн түгэлдээр хүгжөөжэ ябадал эмхидхэдг, тэрэнэй үндэһөөр социалистикэ үйлдэбэрлэн ургалта ба нарижан найжаралга хангадагга, хүдэлмэришэд болон таряашадэй ажалын бүхн хэмжэегээр хүнүгэхэдгэдэ, Техническэ бадаралгын политика бэлдүүлэн, Советскэ гүрэмнай үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэе ямар шэгэлтэйгээр найжаруулаха ба хубилгах шухалаб гэжэ тордохойлоно. Советскэ гүрэн научно-шэнжэлгын хүдэлмэришэдэе угаа эхэ зөөрин табилдаг, науца ба урлан зохиолгын хэрэгые материальна талаарны урмашуулаха системэ бэлдүүлдэг байна. Коммунистическэ парти ба Советскэ правительство ажалша олонитын культурно-техническэ хэмжээ, политическэ ушар ёһоо мэдэлдэе, материальна хангалдые улам найжаруулаха тухайда угаа эхэ оролдог гаргадаг.

Үйлдэбэрлэгын хүснүүдэй нитын үйлдэбэрлэн нэгэ шухала талан болоно. Үйлдэбэрлэн арга хэрэгсэлэй нүгөөдэ талан материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэх үедэ хүнүүдэй хоорондоо бэлүүлэгдэдг харилсаанууд—хүнүүдэй үйлдэбэрлэдг харилсаанууд болоно. Үйлдэбэрлэн гэгшэмнай хэээе бүхэндэ, ямаршы эрхэ байдалда нитын шэньжэтэй байдаг юм гэжэ марксизм-ленинизм заана. Хүнүүд ганса нэгээрэ бэшэ, харин хамтын хүсөөр байгаалитай тэмсэдэг, материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэхын тулада байгаалине ашагладаг юм. Гэхэтэй хамта, үйлдэбэри эрхижэ үелөө хүнүүд өһөлдэн дура хүсэл-һөө дудлдахагүй, үйлдэбэрлэн ямар нэгэн харилсаанда ородог байна.

И. В. Сталин «СССР-тахн социализмын экономическа проблеманууд» гээн зохёл соогоо ингэжэ зааһан байдаг: а) үйлдэбэрлэн хэрэгсэлүүдэе эзмдэхэ үмсын формонууд; б) тэрэ үмсын формонуудаа эшэ абадаг, үйлдэбэрлэдг олон язын социальна бүлгүүдтэй байдал ба тэдэнэй харилсаан гү, али Маркснэй хэлэһэнэй ёһоор: «ажал-ябуулагаараа хоорондоо харилсан байха ябадал»; в) тэдэннэ сүм дудлдыжа продуктууде хубаарилгын формонууд хүнүүдэй үйлдэбэрлэдг харилсаануудта хамаадаг гэжэ зааһан байха юм.

Общество дотор гол болгогон, үйлдэбэрлэн хэрэгсэлүүдэе эзмдэдг үмсын формо хадаа нитын формаци хүнэй үйлдэбэрлэдг харилсаануудай үндэһэ нуурин болодог. Үйлдэбэрлэдг харилсаануудай янза байдалын үйлдэбэрлэн хэрэгсэлүүд хэнэй эрхэ мэдэлдэ байна: бүхн обществен үмсын, гү, али бусад ноурнууде, бүлгүүдэе ба агинуудэ зэбсэгүүдэе хүдэлгэн ашагладаг ба материальна шухала зүйлүүдэе бүтээдг хүнүүд үйлдэбэрлэгын хүснэй шухала хубин болоно.

Үйлдэбэрлэгын хүснүүд элдэб хэрэгсэлүүд тухаа, материальна шухала зүйлүүдэе үйлдэбэрлэхын тулада ашагладаг байгаалинын хүснүүд тухаа хүнүүдэй ямараар ханадагы эрихэйлэн харуула. Обществын үйлдэбэрлэгын хүснүүдэй байдалын өһөлдөнгөө ажабайдалда шухала материальна хэрэгсэлүүдэе үйлдэбэрлэхын тула хүнүүд ямар зэбсэгүүдэе үйлдэбэрлэдг бэ гэгэн асуудалда харюу үгэнэ. Тэрэн мэдэлдэ оруульиень гэршэлнэ. Байгаалтай тэмсэжэ үйлдэбэрлэгын зэбсэгүүдэе хүнүүдэй хайшан гэдэ найжаруулагдаг, үйлдэбэрлэн дүй дүршэл ба ажал хэтэ дадала нарижуулагдаг, юрын зэбсэгүүдэе хэрэгшэдэ байханаа улам орбо нариж зэбсэгүүдтэй болодог байһиень хүн түрэлтэнэй түүхэ эли тодоор харуула. Үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэй хүгжэхэ, нарижуулагдахтай хамта, үйлдэбэрлэгын хүснүүдэй шухала нүхсэл болохо хүнүүдэе өһөдөө хубилдаг юм.

Гэхэ зуура мүлжэлгэтэ байгууламжын эрхэ байдалда, илангаяа капитализмын үедэ, техникэ хадаа ажалшадэ мүлжэхын тулада хэрэгшэдэгэдэ. Капиталистнар техникэ ямар нэгэн оһонин арга хэрэгшэдэе хүдэлмэришэнэй ажалы хүнүгэрүүд гэжэ оролодоггүй, харин хэтэрхэй эхэ ашаг оло олохы хүсэлдэ байха юм. Тимэжэе, шухала ашаг оло хангахар байхадан лэ шэнэ, оһонин машинанууде капиталууд хэрэгшэдэг. Конкуренцистуудтэ тэмсэхэ ба эд бараанайгаа монопоально сангууде хэбэрн байлгаша зорилгоор капиталистикэ монополинууд ухаан зохиёһон тон шухала зүйлүүд ба патентүүдэе худалдан абадаг, үйлдэбэрлэдг хэрэгшэһэнэй ашаггүй гэжэ болоодоо тэдэни дарадаг юм. Империалистикэ буржуазни хэтэрхэй эхэ ашаг оло олохо гэдэ, хүдэлмэришэн ангине ба бүхн ажалшадэ бүри хээр мүлжэжэ, үлэхсэлэн, ядуу байдалда оруулагдаг, олон миллион зоние ажалгүй болгодог байна.

Советскэ Союзай байдал тэд ондоо. Советскэ гүрэн социализмын экономическа гол хуули ёһонтой зохицуулан, шэнэ, дэдэ зэргин техникэ хүсэн түгэлдээр хүгжөөжэ ябадал эмхидхэдг, тэрэнэй үндэһөөр социалистикэ үйлдэбэрлэн ургалта ба нарижан найжаралга хангадагга, хүдэлмэришэд болон таряашадэй ажалын бүхн хэмжэегээр хүнүгэхэдгэдэ, Техническэ бадаралгын политика бэлдүүлэн, Советскэ гүрэмнай үйлдэбэрлэн зэбсэгүүдэе ямар шэгэлтэйгээр найжаруулаха ба хубилгах шухалаб гэжэ тордохойлоно. Советскэ гүрэн научно-шэнжэлгын хүдэлмэришэдэе угаа эхэ зөөрин табилдаг, науца ба урлан зохиолгын хэрэгые материальна талаарны урмашуулаха системэ бэлдүүлдэг байна. Коммунистическэ парти ба Советскэ правительство ажалша олонитын культурно-техническэ хэмжээ, политическэ ушар ёһоо мэдэлдэе, материальна хангалдые улам найжаруулаха тухайда угаа эхэ оролдог гаргадаг.

Географическа байдал

Обществын материальна ажабайдалай саг үргэлжэ, шухала хэрэгтэй болодог условинуудай нэгнншн хүние тойроод байдаг байгаали, географическа байдал мүн. Байгаали хадаа обществен ажабайдалда тухай нүлөө үзүүлдэг нитын үйлдэбэрлэн бодото үндэһн мүн.

Географическа байдал обществен хүгжэлтые түргэждэг гү, али удааруулдаг байна. Географическа байдалэй зохид найн байгаа наа обществен түргэнөөр хүгжэдэг, зохид бэшэ байгаа наанэ обществен хүгжэлтэ удаардаг. Гэбэшэ, географическа байдал хадаа обществен хүгжэлтые, нитын нэгэ байгууламжаа нүгөөдэдэ оролты тордохойлдог гол шалтаган бэшэ юм.

Энэ асуудалы буржуазна социологид ондоогоор шиндхэнэ. Буржуазна социологид түлөөлгшэдэ обществен хүгжэлтэдэ географическа байдалын шиндхэхи түлөө үзүүлдэг гэжэ баталан харуульиень XVIII зуун жэлнэ эхилэн мүнөө хүртэр дэмы хооһоор оролдон. Географическа условин—сагай уларил, хурьһн, газарай шюруу, ургамал — хүнэй физиологидо ба психологид, мүн эдэнээр дамжуулан—нитын ба политическэ байгууламжаа нүлөөлдэг гэжэ географическа шгэлтэд гэдэг батална.

Арад зоной ёһо заншалайн түхэл, тэрэнэй хуули ёһонуудай шэньжэ ба обществен байгуулалтын хэлбэрн маягнын сагай уларилнаа, хурьһнөө, арал зоной нуудга газар дайны хэмжээнээе дудлдылаан гэжэ социологидохн географическа шгэлтэй үнэтэй нуури тагншадтай нэгэн—XVIII зуун жэлэй французска социолог Монтеккэе баталдаг ёһн. Харин үнэндэе социологидохн географическа шгэлтэ материализмда харша юм. Энэ шгэлтэ тон хархис, идеалистикэ шэньжэтэй ба мүлжэлгэтэ гуримы мүнхэ, бата хэбэртэйгээр харуульиень, хүнине хүнэй мүлжэлдэг ябдалы «байгаалин условинуудаар» зүбгүлхын тулада хэрэгшэдэг байна. Хэрбээ капиталистикэе байгууламжаа географическа тухсхай условинуудай ашаар бин болгодоо наа, капиталистикэ гуримшые үлэхэ хэбэртэй болоно бшуу.

Мүнөөнэй условидо социологидохн географическа шгэлтые империалистнууд агрессивн, эзмдэгшэе политикала зүбгүлхын тулада хэрэгшэнэ. Энэнь геополитика гэдэг фашистикэ теори дотор элээр харгдана. Худал хуурмаг энэ политикын үндэһөөр гитлеровцүүд империалистикэе булмгаралгын ба тонууд тээрмэдэлгэн политикала тордохойтон харуулаха гэжэ оролдон байгаа. Расова хархи теори ба социологидохн географическа шгэлтэе хоорне холлидог «геополитикын» гол удхань германска расада «ажамидаралай газар дайда» олохо эрилтэ болоно. Энэ «теорис» халха хэжэ, германска фашизм дэлхэй германска империализмын эзмдэхэ гэгшн

Хүн зоной ургалта

Географическа байдалтай хамта обществен материальна условидо хүн зоной ургалта, хүн зоной олон үсөөн байха ябадал ородог. Хүнүүд болбол обществен материальна байдалай шухала зүйлнэ болодог гэжэ марксизм-ленинизм тоолоно. Ушарын, зохихо тоотой хүнүүдгүй наа обществен материальна ямаршы ажабайдал байхын аргагүй юм. Хүн зоной ургалта, олон үсөөн байха ябдалын обществен экономическа хүгжэлтын темплэ, шэнэ газарнууде эдлэлдэг, арадай баялгыге эхэ болгохо хэрэгтэ мэдэжэ нүлөө үзүүлдэг. Хүн зоной ургалты нитын хүгжэлтэ урагшан дабуулдаг, обществен байгууламжада шиндхэхи түлөө үзүүлдэг гол хүсн мүн гэжэ буржуазна социологуд ба экономистнууд Спенсер, Стенчел, М. Ковалевский болон бусад тоолодог. Хүн зоной хэтэрхи хээр олошорол социальна бүхн зоболонгой: ажалгүйдлгын, гуйраншалга ба дайнууд болодог гол шалтаган мүн гэжэ буржуазна социологудай нүгөөдэ зариманине тоолодог. Энэ хархи хараа бололой түлөөлгшэ XVIII зуун жэлэй нүүлэй ба XIX зуун жэлэй эхинэй англиска экономист поп Мальтус байгаа. Хүн зоной тоогой ургалтын ба хэрэгшэ

шуната муухай политика ябуулаа.

Дэлхэй хоёрдох дайнай түлүүр «геополитика» хадаа дэлхэй эзмдэхэ хүсэлтэй американска империализмын идеологид таһаршагүй хубине болонхой. Американска империалистикэ ганстернууд Зүүн зүгтэй ба Баруун зүгтэй хоорондоо эбсэгшэй зүрилдөөн бин байһан тухай геополитическэ тэнэг үзэл номноно, СССР-тэ ба арадай демократин ороннуудта эсэргүү дайн сэрэг бэлдэнэ, галзуу яаралтайгаар зэбсэгшэдгэ хэнэ.

Марксизм-ленинизм болбол социологидохн географическа шгэлтэй науца талараа бүтэхэгшэй худал хуурмаг байһы элишлэнэ. Географическа байдал обществен хүгжэлтэдэ мэдэжэ нүлөө үзүүлдэг гэжэ мэдэрхэ зуураа, историческа материализм ингэжэ баримталан харуулаа: географическа байдал шиндхэхэ үүрэгтэй байжа шалахагүй юм, ушарын обществен хадаа географическа байдалнаа жэшзэгүй түргэнөөр хубилдаг, хүгжэдэг байна. Хүнүүдэй гурбан мянган жэл соо географическа байдал тон багаар хубилла, тимэжэ энэ хубилалты харада дабахыншы аргагүй байна гэжэ географ тоолоно. Гэхэ зуура мүн энэ үс соо обществен хүгжэлтэдэ угаа ехэ хубилтанууд боло—урда балар сагай община байгууламжаа богоол—эзмдэлгэтэ байгууламжаар, богоол-эзмдэлгэтэ байгууламжа—феодална байгууламжаар, феодална—капиталистикэ байгууламжаар нөлөөдэ.

Хүнүүдэй хорин жэл соо Зүүн Европна ба Азинн хүгжэлтэдэ тон ехэ хубилалта болоо: капитализм хадаа СССР дотор социализмаар нөлөгдэ, европейскэ арадай демократин ороннууд социализм байгуулаха замаар дабшана, 500 миллион хүн зонтой хитад арад шэнэ ажабайдалаа амжалтатайгаар байгуулаа. Обществын хүгжэлтэдэ болон эдэ бүхн хубилтанууде географическа байдалай нүлөөгөөр тайлбарилжа болохогүй, ушарын, олон мянган жэлдэ хубилтангүй шаху үлэһн юомн хэдэн зуугаад, арбаад жэл соо үндэһөөр хубилһан юэмнэдэ шиндхэхи түлөө үзүүлжэ шалахагүй байна бшуу.

Географическа байдалда, хүнэй обществен эдэбхишгүйгээр нүлөөлдэг юм гэжэ харадаа абаха шухала. Энэ нүлөөнэй удаа шэньжн нитын байгуулалтын уда шэньжнэй үндэһн дудлдыдаг. Хэтэрхн ехэ олоо олохын тулада империализм болбол дэлхэй бумбэрсэгтэй өһөлдөө мэдэлтэй байһан районнуудай байгаалин баялгууде зэрлин ёһоор хэрэгшэдэг.

КОШОН ҮГЭ ЗУГАА ҮРГЭЛЖЭЛЬӨӨР

Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз тарилгыг найжаруулха, тэрэ тусые эрид дээшлүүлхэ хэмэ ургуулхуудые үшөө үнгэрэгшэ харуулһан байгаа. Тийхээр бүринөө 170 центнер кар-130 центнер морковь, 140 цө сөклө, 110 центнер үгэрсэ тэжэ шиндэнэн байна.

Энэ үндэр ургаса абаха гэсэн хэрэг бэшэ гэжэ бидэнэр олоо. Энэниие ургуулхала шаша мэргэжэл хэрэгтэй. Овошч үшөөшэ культураһаа үлүү аг-30 хэрэглэхэ байна. Байнаар үндэрхэн парнигууд ба телли-наг шэбхэ эхээр хэрэглэгдэ-нэ ба найнаар элдүүлэгдэ-нэ дээрэ тарилга—эдэ бүгэ-ни овшонин үндэр ургаса хү-нэн үгээн шукала хүчээл боло-о.

Манай колхоз овошч тарилга-г үгэж бэлдхэжэ байна гэхэ-н муугаар бэлдхэжэ байна. Тарилгын вено үшөө хүсэд үгэжээгүй. 12 хүнэй орондо үнэл 6 хүн хүдэлмэрилнэ. Тэ-н боложо, тарилгада бэлд-үлдмэринүүд хүсэд бүтээг-нэ.

Манай полинууд задагай зан-туй үшөө хойрой нургаа ба гал-сэ дууу. Энэ шукала хү-нэн эмхидхэхэн түлөө колхоз-адени анхаралаа багаар хан-гана.

Рассада тариха саг ойртоо. Эдэ манай колхоз капустын, свёклы, бонгийн нэгэ-ни үгэрэгшэ байна. Юундэ мандал тохёолдооб гэхэдэ, ху-нэ манайн организацинууд үр-гээ асаржа, колхозуудай үн-э хангаһын түлөө анхара-хуулна.

Манай хүдэлмэрилэ лейкэ, ту-нгуур, аса гэжэ мэтэ гарай шукала хэрэгтэй боло-о. Энэниие хаанаһашы оло-о. Баргажанай аймпо-д тэрэнэй түрүүлгэшэ үнэл Бубеев колхозуудай шукала

хэрэгсэлүүдые хангахын тула оро-лоногүй.

Мүнөө жэлдэ овошч ургуулхалаа хүдөө ажахын түрүү аргануудые хэр-рэглэхэ байнади. Рассада тариха 20 мянга шахуу горшоохонуд хэ-дэхэ аад, мүнөө хахадынше дүүрэд-үй. Энээнэй шалтагаачинь юуб гэ-хэдэ, манай ажалдахи энэ шэнэ хү-дэлмэрин хүдөө ажахын мэргэжэл-тэд ударидаагүй, бодото дээрэнхэ ямаршы заабари үгөөгүй юм. Энээнһээ боложо, бидэнэр энэ хү-дэлмэрини удаан саг соо эмхидхэжэ шаддагүй байгаади. Составуудынх зүбөөр олохо хээгүй дээрэнһэнэй бүтээһэн горшоохонуудай хандар-шадгай байгаа. Энээн дээрэ хэдэ хүн 15 хоногой турша соо дэмы хүдэл-мэрилһэн байна.

Хүдөө ажахын мэргэжэлтэд—аг-рономууд манай колхоздо харагда-даггүй. Ганса нэгэ эрээше наа, бо-дото туһаламжа үзүүлдэггүй.

Рассада тариха горшоохонуудые хайшан гэжэ хэхэбиди гэжэ участ-ково агроном нүхэр Очироваа асуу-халманай, манда нямэ харюу үгөө һэн: «Би өөрөөшы һайн мэдэнгүйб. Энээн тухай бэшээһэн заабари-нууд бии юм, тэдэниие олохо унш-аха ёһотой байна. Мүн Куйтунска МТС-эй главна агроном нүхэр Кравская манда эрэлгүгэй, ганса нэгэ эрээше наа, колхозой конто-роһоо саашаа ошодоггүй.

Овошч тариха талаар бидэнэр үшөө дүй дүршэл багатай байнади. Мүнөө ямар культурые хаана, ямар газарта тариха мэдэнгүйбди. Эдэ бүтээл айлогдоогүй хүдэлмэридэ-нэй агрономууд ямаршые туһа үзүүлүүдэ.

КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй тогтоолые бэһүүлэн, овошч болон хантабыхын ургасые дээшлүүлхэ тухай манай колхоздо үнниһөө хойшо үгэ зугаа үргэлжэл-жэл байна, тэд бодото дээрэ хэр-рэг ажал урагшаа ябанагүй.

С. Миронова Баргажанай аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой звеньевод.

Зайрайн аймагай Новад Гурба тосхондо хүдөөгэй библиотекэ 1953 ондо эмхидхэгдэн байгаа. Мүнөө библиотекэ 2000 гарам номтой, 253 уншагшадтай юм. Энэ библиотекэ 4 нүүдэл библиотечкэ эмхидхэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: библиотекые жаага Л. Д. Конзакова (зүүн гарһаа) аабхитэй уншман — Кагановичын нэрэмжэтэ колхозой гайхилп А. А. Сафронова, Курбын МТС-эй хүдэлмэришад И. В. Садатов, И. П. Заводворов гэгшэдэ ном үгэжэ байна.

А. Мантаевай фото.

ТОРИЙН АЙМАГТА

ПРОПАГАНДИСТНАРАЙ СЕМИНАР

КПСС-эй айкомтой партийна библиотекэ политехникууми болон кружокуудые хүтэлбэрилдэг пропагандиственарай семинар үнгэргэбэ.

Семинарта ерэнхэн пропагандиственар аймгүсэдкомой түрүүлгэшэ нүхэр Елановай «Газар элдүүлгэдэ агробиологика наукануудай шэнэ туйллануудые нэбээрүүлхэ тухай», партийн айкомой секретарь нүхэр Богдановай «Советскэ арладуудай елинэ бүлэ тухай» гэгэн темэнүүдээр лекцинуудые ба партийн түүхын VI бүлэгээр пропагандин нүхэр Савельевэй унша-нан методическа лекцинуудые шагнаа.

БАРИЛГЫН МОДО БЭЛДЭНЭ

«Коммунизм» колхоз энэ жэлдэ малай ба тугалай байха хоёр байра болон бусад ба-

рилануудые бариха гэжэ шиндэнэн байна. Эдэ барилгануудта хэрэглэгдэхэ 1500 кубометр барилгын молон бэлдэгдэдэ, 500 кубометрын барилга хэдлэхэ газартаа шэрэгдэнхэй. Мүн 200 кубометр тэс хюрөөдгөлдөө байгаа.

Модо бэлдхэгдэхэ хүдэлмэрилдэг тарианжалалы № 3 бригадын гэгшүд И. Алимов, Д. Семенов, И. Григорьев гэгшэд даалгабаряа 200—300 процент хүрэтэр дүүргэнэ.

МЕХАНИЗАТОРНОУДАЙ ШАТАРАЙ ТУРНИР

Бургалтай МТС-эй механизаторнуудай дунда эмхидхэгдэн шатарай турнир дүүрбэ. Турнирта 13 шатаршад хабаадласаа.

МТС-эй главна агроном А. Баранов 8 очко абажа, түрүү нуурида, Р. Зельманович хоёрхон нуурида гараһан байна.

Л. Бондаренко.

БИБЛИОТЕКЭНУУД МУУГААР ХҮДЭМЭРИЛНЭ

Эдэдэ аймагайшы, хүдөөгэйшы библиотекэнууд ажалшаддай дунда КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска болон февральско-мартовска Пленумүдэй тогтоолнуудые пропагандалхалаа талаар өөдтэй хүдэлмэри ябуулаагүй. Аймагай библиотекэ (даагшан Игнатович 8954 том номуудтай юм. Тингээшы үнгэрэгшэ жэлдэ үгтэһэн 16747 номойн оройдоо 338-нини лэ хүдөө ажахыда хабааттай байлан юм. Тинг бүхы зургаан зуун далаад уншагшаддай дунда оройдоо 20 колхознигууд тоологдоно. Эдэ баримтанууд юу харуулнаб гэхэдэ, библиотекын хүдэлмэрилгэдэ уншагшаддай дунда ябуулагдаха эмхидхэлэй-олонинтын хүдэлмэридэ — уншагшаддай конференцинууд болон хүдөө ажахын түрүүлгэштэй уулзалга гэхэ мэтн хэмжээ-ябуула-нуудта зохихо анхарал хандуула-гүй.

Тинг мүнөө хүрэтэр тус библиотекэд элдэб диаграманууд, фото-монтажууд, плакадууд бэлдхэгдэ-гүй байһаар

Клубай нэгэ буланда байрлан Боргойн хүдөөгэй библиотекэ бүрише муу байдалтай. Даагшан нүхэр Магданова библиотечкэ хүдэлмэрин тусхуй мэргэжэлтэй хүн аад лэ, номуудтаа хайша хэрэгээр хандага байһаниин гайхалтай. Библиотекын бүхы 2000 шахуу номууд тээрхэй шэлтэй хоёр шкафууд соо эмки гуригмгүгөөр табиатай байдаг. 1953 оной намар абтаһан зарим номуудые үшөө регистрацидашы ороогүй, газарта шорой тоһон соо зууваалажа хэбтэдэ.

Гадна, библиотекын уншагшад-дайнь тоо оройдоо 23 хүн болон. Эндээ гурбан нүүдэл библиотекэ эмхидхэгдэхэ гэжэ тоотой юм. Харин тэдэни нэгэнинише октябрь нара-һаа хойшо номуудаар нэмээгдээгүй. Сагаан-Усанай хүдөөгэй библио-

текын хүдэлмэрини хараха болоо һаа баһал нямэрхүү. Энэ библиотекые даагшаар сельсоведэй түрүүлгэшин басаган Гындунова ажалладаг. Эндэ бии байгаа хоёр мянга гаран номуудые хүншы уншадагүй, ехэнх үдөө библиотекэ хаалтатай байдаг юм.

«Библиотекэтай юундэ нээгдэ-дэггүй юм?— гэжэ нүхэр Гындунова-һаа асуухада, «би хоёр үхибүүтэйб, тэдэниини ойро байха хүнгүй» гэгэн бардам гэгшын харюу үгэдэг заншалтай.

Тэрэнэй даажа байһан библиотекэ соо ороходо, хаана ямар номууд-дай байһыне яшые олохоор бэшэ юм. Библиотекэдэ тоологдодог 53 уншагшадын хэдэн гарын турша дотор уншаха абаһан номуудаа бусаадаг, хэлгүүлдэггүй. Жэшээлхэдэ, уншагша Ж. Аюшеева һелондо жэлэй октябрийн 26-һаа, Ф. Гольц— сентябрийн 1-һээ хойшо библиотекын номуудые гартаа бариха бай-нади.

Мүн Баянай хүдөөгэй библиотекы Чаяевай нэрэмжэтэ колхозой партийна организацин секретарь нүхэр Плюсини даажа байдаг һэн. Тэдэ тэрэ ондоо хүдэлмэридэ орохо-до тус библиотекынгэй түлхюурые дүрбэн үхибүүдтэй өөрнөгөө һамган-да орхихорхиһон байха юм. Мүнөө тэрэ һамганин библиотекы томо гэгшын суургаар бүхөөр суургадад байна.

Дээрэ хэлэгдэнхэн баримтанууды Зэдэн аймгүсэдком, тэрэнэй культу-рын таһгые даагша нүхэр Бадма-жалов һайнаар мэлэжэ байдаг юм. Тэдэ культурын гүлтанууд болохо библиотекэнуудэй хүдэлмэрини һай-жаруулхын тула зохихо хэмжээнүү-дые абадагүй байһанин гэмшэлт-эй.

И. Базаров.

Обручевай нэрэмжэтэ музейдэ

Парти, правительствен гаргаһан түүхэтэ тогтоолнуудтай зохицуула-гдан хүдөө ажахын дүй дүршэлые харуулан фотоэкспозицинууд энде эмхидхэгдэхэ. Музейд республикын эрх-чин луговодууд Батышев, Санжанов, һаалишан Лумбунова болон хүдөө ажахын бусад түрүүлгэштэй дүй дүршэл, мүн квадратно-гнездовой аргаар хартаабха тариха, рассада

ургуулха горшоохонууды хэжэ станок гэжэ мэтые харуулан олон материалнууд харагшадые һонир-хуулана.

Һүүлэй үедэ Сэлэнгын малшад, Кударын, Кяхтын колхозуудай гэ-шүүд музейд олооро орожо фото-экспозицинуудтэй танилсана.

В. Баторов.

Залуушуулай спортивна вечер

Улан-Удэ городской Железнодорож-но районной клуб соо транспортын «Локомотив» гэжэ һайндурнайн спортивна общество үбэлэй спортив-на сезонной хаалгада зоруулагдаһан залуушуулай спортивна вечер олон тоото хүнэй хабаадалгаатайгаар үн-гэргөө.

Убэлэй спортивна сезонной дунгүүд, зунай спортивна сезонной зорилго-нууд тухай общественн түрүүлгэшэ нүхэр Иванова элидхэл хээ. Үнгэр-һэн спортивна сезон соо тус общест-венн спортсменүүд бага бэшэ илалта-нуудые туйлаа. Обществн саншад, штангистнар, мотоциклиственар дам-

жуулгын 5 кубок, 13 грамота абаа. Саншад Михник, Цыренов гэгшэд спортивно-техническэ һайн дунгүү-дые харуулаа гэжэ элидхэлэхэ тэм-дэглээ.

Һүүлэрын үнгэрһэн сезондо боло-һон мурысөөнүүдтэ илалтанууды туйлаһан ба элбхитэй спортсме-нуудтэ обществн грамотанууд бар-иуулагдаа. Обществн штангистнар хэдэн номернууды харуулаа.

Удаань вечертэ хабаадалгаһад таһа болон бусад наадануудые эм-хидхэхэ хүхитэн байна.

Я. Шевчук.

Сахарна свёкло тарилгада бэлдхэл

Манай аймагай сахарна свёк-лоно колхозууд тарилгада бэ-рээдэ байна. 8 колхоздо свёк-лоны звононууд байгуула-гдан дээрэ шэбхэ ба мине-рагажүүлгэ гургана, һай-нууд тогтооно.

Ключевской МТС-эй колхозууд свёкло тарилга-д эхэлһы илангага эмхитэй-буулана. Тэндэ тарилгын тал-тар тарилгын дээрэ 6—7 шэбхэ, шубуунай 1—2 цент-нер, үжээд центнер үнэһэ минеральна үтэгжүүлэгшүү-д байһа.

Манай МТС-эй дирекци свёк-лонын нэгэ жэгдэ гүнгээтэй һуулагдаһын тула тарил-гын жэгдэдэг зэмсэг хэр-гэе. Мүн бүлэг мэргэжэлтэ-р хоёһон, гнездовой аргаар үгэжэ сеялхүүдые турша-ххай.

Сахарна свёкло тарилгын талмай аймага дотор энэ жэлдэ 300 гекта-раар үргэхэдгэхэ юм.

Калининэй нэрэмжэтэ колхоздо сахарна свёкло 130 гектар тарил-га рядууд хоорондоо 44,5 сантиметр зайтай байха. Тэрэ зай руунь бурзадаа татагдажа, бүхы тал-майы уналагдаха юм.

Гэхэтэй хамта, свёклын үндэр ургаса абаха хэмжээ аймагай зарим колхозууд абаһагүй. Жэшээл-хэдэ, XIX партсездын нэрэмжэтэ колхоз энэ жэлдэ 210 гектар тал-май дээрэ свёкло тариха. Тэдэ, энэ колхоз свёкло тарилгын звено мүн-өө хүрэтэр байгуулаагүй, поли-нуудаа тарилгада бэлдхэгдэй бай-һаар. Тэрэһэн Маргентуйска сельсоведэй Сталиной ба Окино-Ключевской сельсоведэй Молото-вой нэрэмжэтэ колхозуудта свёкло тарилгада муугаар бэлдхэлнэ.

М. Николаев.

Хонишон хүгшэнэй оролдосото ажал

Нүхэр Цибыкова хүдэлмэридөө наукин туйлланууд болон түрүү-шүүдэй дүй дүршэлые үргэөөр хэр-рэгдэгшэнгээ ашаар түл абаха даалгабаряа жэлдэ үдүүлэн дүүргэнэ. Үнгэрһэн жэлдэ 105 эхэ хо-ниншоо 130 хурьга абажа, бултньен бүрин бүтэөөр түлжүүлэ. Мүнөө-ше жэлдэ түлүүдэ бүрин бүтэөөр абажа байна. Мүнөө нүхэр Цибыко-ва 160 гаран хурьга абаад, үшөө та-бядые абааһар хүлээнэ. КПСС-эй Центральна Комитэдэй һүүлэй Пленумэй тогтоолтой танилсажа, нарин, нарибтар ноототой хонидые үхсэб-рилхэ, тинхын тулала племенной хүд-элмэри найжаруулха хэрэгтэ нүхэр Цибыкова эхэ анхарал табина. Түб-

хын түрүүндэ тэрэ нарин ноототой рамбулды ба меринсо үлтээтэй ху-санууды худалдажа абаад, отарын хонид соһоо ноотагай үлтээтэй хусануудые халгаага тухай асуудал колхозой правленийн урда табиһан байгаа. Закаменай аймагай «Комму-низм» колхозой правлин хонишоний үхсэлэе халуунаар дамжэжэ, меринсо үлтээтэй 10 хуса худалдажа абаад, нүхэр Цибыковагай отарада үгөө. Зоотехническэ хүдэлмэри-лэгшэдэй туһаламжаар нүхэр Цибыкова отарингаа хонидые ойрын жэлнүүдтэ нарин ноототой боллохын түлөө тэмсэжэ байна.

Б. Шойдоков.

МОТТО

ЖЭМГЭРЭЙ ЭХИНДЭ

★
(РАССКАЗ)
★ ★

Манай колхоздо ороһон сарһаа тэгээр эбэртэ мал дээрэ ябаа түрүүн хэдэн жэл соо һубай тарараг болоһоно, ходоцоо шулуур, бэлшээр дахажа шагаар, намаржада ба үбэл-тэй холын гол горхоной үбшэ үблэжэд байба.

Үбэлые колхозой центрһээ хамаар болохо Жэмгэр гор-нондэ үнгэргэхэ гэжэ халуун үгөө. Үбэлжэхэ ёһотой га-риууд малда таарамжатай, бэлшээр, уһалуури һайн-машы, малайн байха бай-һаар, гарюунанда зуулгажа, яла янгада унахах ёһотой. — гэхэ мэтэ нүхэр хүгшэнэйгөө ходо химэлдэ зантай болоходо үбгэжөөл хуушаар даару тэнюуи шагнажа һууна-най хойно:

— Баһал тиншээ забда тухагүй байгаа юм бэшэ гү? Жэмгэ хони хурьга, буруу хашараг, түрэхэ мал үбэлэйн байрада түбинүүллэхэ гэш-шэ ноёшоһоор ааб даа. Таряа хур-ьяалга ноёшоһоор, модо бэлдхэгдэхэ хүншы ябуулаха саг эрээ. Шн билэ хоёр дүршэлтэй малшадта найдаад, һубай малтай хадаа байна бээ гэжэ байгаа ёһотой. Шангахан хадаш, шамдал найдаа юм бэшэ гү? Шни-ини ходоол намдаа нүүлэ унагаажа бү байлдаа.

Түрүүшын саһанай ороһон хойно, колхозой центрһээ фермые даагшын хатарша шаргалые саһагтай мон-согтой гоё зэмсэгээр хара хашаба-да орууланхай шэнэ ороһон фермые даагша ошоно. Энэ даагшана Нор-бо урдан һайса танихагүй байба. Колхозой томодоходо хойто колхозхоо ерэнхэн хүн байгаа. Нор-бын ажагшада ойроо халдаасагүй, нилээд ноёрхог зантай хүн хэбэр-тэй. Хүгшэнтэйнь хүлээсэгүйгөөр тоссолдожо тоссолдожо, ойлолго-һыне юумэ үгшэ, харин хүлсэ-һөө гомдохооод:

— Үблнэ багаар эдоулыгы. Малла тураагаа үхүүлэхэ наа, ганса үнэ-нэ һалаабди гэжэ бодохо хэрэгтэй.

Шэнэ тогтоолой ёһоор юумэ ондоо болоо гэжэ мэдэгты. — гээд нэрэ бургагүй бусахаа забдаба. Юун тогтоол хэлэншэ даа гэжэ ханажа һууһан Норбо үбгэжөөл, аниргүй хаража байраа:

— Энэ дары нэгэ хүнине нэмэжэ эльгэхые правленидэ дуулгажа үгыт, — гээд үлэбэ.

Хойто үдэшын, һайн харанхы болоод байтар, нохой боруулһаар, нэгэ хүн һалирһаар орожо эрээ. Нор-бын һарабшала хараад абахада, экинэй магазидна зундаа продавец байгша хүн хэбэртэй. Тэрэн мэлд-шэллэжэ, буугаа хандала түшүүлэд, дулаасажэ хөөрөлдэбэ. Хоёр хүгшэд центрһээ ерэнхэн айлшаһаа шэнэ һонин дуулаха дуратай, һанаагаз болон, һайхан сайгаа шанабэ. Продавец һонирхолтойшы юумэ хөөр-бэгүй. Өөрынше хубинн хэрэг тухай хөөрхэдөө:

— Би магазидна гараһаар хүд-элншэбегүйб. Колхоздо хүдэлхэ гэхэдэ, олоо багые хубааха ха. Танай колхоз үбшөөр бага, задагай ноёшо юумэ хэбэртэй даа. Хоёр хо-ногой Жэмгэрые үгсэжэ хэрмэшл-һэнэ энэ хүрээжэ эрээбэ гэшшэб. 18 хэрмэ алааб. Бусахада баһа тэдэе алана бээбэ. Үдэрэй 30 түхэриг эл-дэгдахагүй олодо байна. Хэрээбэ хэрмэй малгайнуудые оёод худал-даа һаа, бүри олзотой байжашы болохо.

— Колхознигууд колхозоо муу-шалуулха дуртагуй байхади. Ша-майе бэрхээрэ шаджа ябаһан хүн гэжэ огто һанаһагүйб, — гээд үб-гэжөөл дураа гутаһан хэбэртэй бү-руу хараад унтаһана.

Норботоний үглөөгүүр бодоходо, продавец-ангуушан сай халаажа уугаад, ябаһан байгаа.

Хүгшэн урда урданайһаа су-халтай бодожо гэмэрбэ:

— Колхоз юумэ багые хубааха гэнэ ха юм. Шн яатараа колхозой малай хойноһоо бүлэжэ унатарга орошоһини. Энэ хүн мэдэхэдэлэ колхоздо хүдэлгөөгү ёһотой. Ша-даад лэ үдэрэй 30—40 түхэриг олоо

оложо ябана бшуу.

— Хүгшэн, орхил даа. Энэһ нэгэ ябуул һбхи амитан даа. Эхинэй магазидна хүдэлөө болоод, эхэ мүл-гэ дутаагаад, гаргагдан, сүүдэ үгтэһэн юм гээ һэн, — гээд үбгэ-жөөл малдаа гаража ябахша.

Энэ үдэртөө хүгшэн гэртээ, үбгэ-жөөл хээрэ ехэл олон болол гүйлгэ-жэ үнжэбэд. Норбо үхэртээ хамта халданда бэлшэхэһэн хашан буу-рлар морин дээрэ яналдшаһан юм шэһин хүдэлнгүй һуухадаа: «Нэг-рээше хүгшэйн гэмэржэ буруу бэ-шэ байна. Түрүүлгэштэ гү, али парт-орг хоёрой али нэгэн эрээд, ошо-хоёо яана гэшшэб. Хүнине эльгэхэ-гүй юумэнь юун бэ? Ингэжэ ноёш-оржо байтарийн эхэ саһан унажа хүйтэрөө һаань, юун бололтой гэ-шшэб?» гэхэ мэтээр ханажа зосоонь бүлхитэнэ.

Хэдэн хүндэ үдэрнүүд үнгэрбэ. Нэгэтэ, ноябрь һарын боғони үдэрэй һулахан наранай байсын оройн та-руу молдой забһараар улайжа бай-хала, Норбо үхэрнүүдэхэ захадажа байрадаа эрээбэ. Газар хүйлхэтэй хоёр морид уяатай. Колхозой парт-орг Ямполов, баһа нэгэ тангидла-гүй, һайн хубсаһатый урч хүнтэй ерэнхэн байба. Парторгоо харахада Норбыныше зоосо нара гарашаба. Эхэ хүнгөөр ябажа малаа хаагаад, гэртэ орожо, олоол һонин дуулаха, байдалаа хөөрэхэ гэжэ бодоно. Эрэгш хүн малынь, малайн бай-ра үзлэн байба. Энэ намартаа хэ-дэ ажалта үдэр олоһон тухай болон хэдэй ябаһан тухай эхэ зохидоор асуужа ороно. Норбо байдалаа бо-лодоорнь хэлэхээ колхозоо муу-шалһан хүн болохо юм гүб гээд, нилээд бараагар харюусажа ороно. Тэндэ һууһан хүгшэн эжэлжэ ядаад, тана дүүржэ ууртайгаар:

— Тайгын дунда энэ билэ хоёрые һүрэг малтайгаар асаржархбод, эрьхэе ябахгүйб. Зоотехник, «малай доктор» гэдэгүүдныше хаана яана ябадог юм. Энэ үбгэжөөл малай хойноһоо яба ябаһаар, мал шэнги болошоод, яба гэгэн тэмээ үгэ-дүүгүй ябах. Хүнине эрижэ абахгүй. Тамхи, шударуунтайшы дууһа.

Норбо ехэл ханагаа зобожо:

— Хүгшэн, болил даа, айлшаддай эрээд байхада дуугаралсаха забда-гүй, муугаа дурдана.

— Болхогүйб. Минни дуугархые юундэ хоригшо, хахашаһини. Шни-ини муугаа далдлаад, далаа хо-мёод һуухада, би ушар байдалаа ерэнхэн ноёдтоо хэлэжэл байна бэшэ гүб?!

Парторг тэрэ хүн хоёр шуор шуора харалсаад, Ямполов парторг энебхилэн:

— Дансаранай эжы тон зүб хэлэ-жэ байна. Буруу дуугарна гэжэ огто һанахаар бэшэ. Би 3 һарын курсада ошоһоно һая эрээб. Тү-рүүлгэһэнэй таряа хуряалга бол-лон бэшэ ажалдаа һаналаа табад, танай малажагы шэнэ фермые даагшада найдаһан байгаа. Тэдэ, тэрэниин тон бирагуй хүдэлһэн дээр-лэгшэ ганса танай даажа байһан мал дээрэшы бэшэ, ондоо холын гүүртэ-нүүд дээгүүр эхэ эндүү гараа. Бидэ бүхы малшады ерьжэ ябаһанаа ерээбди. Танда нэмэжэ хүн эрэхэ байха. Байдалытай найжаруулха хэмжээн абаха. Дансаранай экин-шы, миннише үгэ дуулжа бай-нади. Энэ Улан-Удэһээ ябаһан партин обкомой түлөөлгэшын үгэ дуулаа, — гэбэ.

Обкомой түлөөлэгшэ тон аалихан тоботойгоор хөөржэ эхилбэ:

— Бидэ танай колхозой бүхы малшад дээгүүр ябабодди. Ажалдаа үнэн зүрхэниһе оролдодог, сэхэ сэр-бэ хүнүүд олон байна. Зүгөөр орон дотороо болжо байгаа тон эхэ һони-нууд, парти, правительствен шу-кала шиндхэбэринүүд таанар мэтын холын малшадта хүрээдэггүй гэшшэ ха. Энээндэ танай колхозой хүтэл-бэрилэгшэд эмээтэй. Би танда сен-тябрь нарада болоһон партин тухай ЦК-гэй Пленумэй тогтоол тухай хөөржэ үгэхэ хүсэлтэй бай-һаб, — гээд тон ойломжотойгоор, газетһээ харалсажа байгаад, жэ-шээтэйтгээр хөөрбэ. Хоёр хүгшэд олон юумэ асууба. Тэдэнэр бүхлэй һундһээ үнэн зүрхэниһе хөөрөлдэ-жэ, заахан гэр соо нара гэрэл та-туулаа һэн. Гурба хоноод байхада колхозой түрүүлгэшын орлогшо хоёр хүнтэй ошожо, Норбые түрүү

малшаддай суглаанда ошохо болоош гэжэ тон яралтайгаар колхозой центр эльгээгээд, өөрөө тэндэ үлөө һэн.

Норбын центр ерэхэдэ түрүүлгэ-шэ халуунаар угтан, бэшэ түрүү малшад һаалишадтаа хамта маши-надаа һуулгажа, аймаг суглаанда мордобэ.

Олон жэлэй аймаг ошоогуй Нор-бын харахада, шэнэ хубилтанууд тон олон байба. Аймагай центр Улан-Удэ хоёрой хоорондо автобус үдэр бүри ябадаг болонхой. МТС гээшэ город болоһонхой. Харгы руу машинаудайшы ябах олон бай-ба. Суглаанай болохо Культурын байшангай зал соо аймагай бүхй колхозуудай түрүү малшад суглар-жа, элээ гэжээ, эльгээ дүүрэн хөөр-рэлдэн байтарнь, суглаан эхилбэ. Партиин айкомой секретарин элид-хэлые, малшад, һаалишад, механи-заторнуудай хэлһэн үгэнүүдые бүл-тыншэ шагнаад, хүдөө ажахын вы-ставкэ һонирхон хараад, бэшэ ошо-хо ябаха гэгэн газараарн үбгэ-жөөл хуу ябадаба. Тинн яажа саа-шалаа ажаллаха тухайгаа зосоотэ түсбэ зоёһоһоор гэртээ тэрэ хүрээ-жэ ядан эрээбэ. Гэрын лахбар сонхо-той болоһон, будагданхай, «Родина» гэжэ радиоприёмник табигданхай, Янжма гэжэ долоон классай һур-гуулитай басаган үбэлжэлсэһөөр ошонхой, малдан даһна абаһаһан байба. Үдэшэндэ радиогоороо Моск-ва, Улан-Удэ горолуудые шагша-нын забһарта Янжма элбэ һонин ном, газетнүүдые уншадаг, һургуу-лин баша Цырен Очирович, зоо-техник бэри саг үргэлжэ ошоод лэ һонинни хөөрэдэг, шэнэ газетэ абаашадаг болобо.

Норбо үбэн хойморотэ урматын маһалан:

— Ингээд лэ бултадаа хүдөө ажаллаа хүгжөөхөө хормойгоо шуун оробо гэшшэбди. Абаһан уялгага, үгэлһэн үгээ дүүргэхэ ёһотойбди. Түрэл партингаа, Эсгээ оронойн-гоо халуун анхаралаа табиһан мал-ажал дээрэ ябанабди гэжэ мэдэг-ты! — гээд урматын дүүрэн шарай-гаар нүхэдөө харан һууна.

